

POETIC CREATION OF ILHAMI EMIN PUBLISHED IN MACEDONIAN LANGUAGE

Ivana Koteva

University “GoceDelcev” – Shtip, Republic of Macedonia, ivanakoteva@yahoo.com

Mahmut Celik

University “GoceDelcev” – Shtip, Republic of Macedonia, mahmut.celik@ugd.edu.mk

Vesna Ivanova

University “GoceDelcev” – Shtip, Republic of Macedonia, vesna.ivanova@ugd.edu.mk

Abstract: The purpose of our research was to find out the literary path of Ilhammi Emin, as well as his poetic work published in Macedonian language. For that purpose, we started the research from literary sources that provide us with data on its beginning and the developmental path of the literary scene. We then approached his first book, "Life Sings and cry's" published in 1955, then moving forward, to the collection of poetry "Gultepe" (2010), we noted the motives that fulfill these works. Each subsequent work, continuation of the previous one, each with the title and smell of the rose, which symbolizes love, smell and respect. And the motives in them are constantly complementing and intertwining. To find out why Emin created concurrently in both Turkish and Macedonian, with a style characteristic of him only.

Keywords: Ilhammi Emin, poetic creativity, motives, rose.

ПОЕТСКОТО ТВОРЕШТВО НА ИЛХАМИ ЕМИН ОБЈАВЕНО НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Ивана Котева

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија, ivanakoteva@yahoo.com

Махмут Челик

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија, mahmut.celik@ugd.edu.mk

Весна Иванова

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија, vesna.ivanova@ugd.edu.mk

Резиме: Целта на нашето истражување беше да го дознаеме литературниот пат на Илхами Емин, како и неговото поетското творештво објавено на македонски јазик. За таа цел истражувањето го започнавме од литературните извори кои ни нудат податоци за неговиот почеток и развојниот пат на литературната сцена. Потоа пристапивме кон неговата прва книга „Животот пее и плаче“, издадена во 1955 год. па движејќи се нанапред, се до збирката поезија „Гултепе“ (2010) ги забележувавме мотивите кои ги исполнуваат овие дела. Секое следно дело, продолжение на претходното, секое со наслов и мирис на розата, која симболизира љубов, мирис и почит. А мотивите во нив, постојано се надополнуваат и испреплетуваат. Да дознаеме, зошто Емин творел истовремено и на турски и на македонски јазик и тоа со стил карактеристичен само за него...

Клучни зборови: Илхами Емин, поетско творештво, мотиви, роза.

1. ВОВЕД

Илхами Емин е еден од најзначајните претставници на турската книжевност во Р. Македонија. Роден е во Радовиш на 8 август 1931 година. Основното образование го завршил во родниот град, а средно економско и вишата педагошка школа ги продолжил во Скопје. Тој е голем поет и преведувач, а покрај тоа успешна кариера остварува и на полето на фолклорот, театарот, филмот, радиото, издаваштвото.

Македонската книжевност ја збогати со многубројни дела кои ги преведе од турски на македонски јазик. Поезиите на Назим Хикмет, Ахмет Јесеви, Јунус Емре и Мевлана ги направи доспаѓајќи за читателите на широката македонска популација. Благодарение на неговата преведувачка дејност, денес можеме да прочитаме многу историски податоци за османлискиот период.

Илхами Емин во светот на литературата влезе со својата поезија. Првите песни ги напишал на македонски јазик, а потоа напоредно творел и на турски и на македонски јазик. Познавајќи ги солидно и турскиот и македонскиот јазик тој станува еден од ретките претставници на билингвизмот на нашите простори. Неговите поетски збирки „Животот пее и плаче“ (1955), „Деноноќија“ (1957), „Отаде каменот“ (1965), „Ѓулчичекхана“ (1974), „Розариум“ (1985), „Ѓулдин“ (1996), „Ѓулпат“ (2003), „Ѓулкарпа“ (2009), „Ѓултепе“ (2010) се делата со кои Емин ја збогати македонската литературна сцена.

2. КНИЖЕВНОТО ТВОРЕШТВО НА ИЛХАМИ ЕМИН

Илхами Емин, ако е оној Илхами Емин кого ние го познаваме, тогаш тоа е исклучително емотивниот поет. Во своите дела, се секава и нè потсетува на минатото, на неговото детство, на младоста, родниот крај, планината, земјата, соседите...Најгорливата рана на сите Турци, како од целиот Балканскиот Полуостров, така и од Македонија, емиграцијата, е тема која длабоко го допира Емин. Жалење за оние што заминале, плач за тие што останале.

При своето творештво, Емин, воглавно останува поврзан со чувствата што ги гаи во неговиот внатрешен свет. Тргувајќи од нив, поетот е насочен кон љубовта спрема човекот и општеството. Исклучително важен мотив во неговите песни е и розата, како симбол на љубовта, мирот, почитувањето. А тоа може да се забележи и од насловот на повеќето негови дела (ѓул=роза).

Првите чекори во светот на литературата, Емин ги направи со својата поезија, со стил својствен само за него. За неговите поезии е карактеристично тоа што се направени со слободен стих и форма. Понатаму, многу ретко, речиси и да не може да се сретне сврзникот 'и', а голема реткост претставуваат и интерпунктските знаци.

Своите први песни ги напишал во соколскиот дом (соколана) денешната зграда на Домот на културата „Ацо Караманов“ во Радовиш. Првата песна што Емин ја напишал била насловена како „Реферат“ и била објавена во весникот „Пионер“ во 1945-46 год. А, веќе следната година во истиот весник била објавена и неговата втора песна „Памук“. На распишаниот конкурс за поезија од страна на Министерството за култура во 1948-49 год, Емин станал добитник на две награди.

Интересен за споменување е и фактот дека Емин и македонскиот и турскиот јазик ги чувствува како мајчини јазици, бидејќи, еднакво ги познава спецификите на двата јазика, па затоа твори напоредно и на турски и на македонски јазик. Делата кои ги напишал на македонски јазик, со сопствен превод се приопштени и на турски јазик и обратно.

3. ОБЈАВЕНИ ДЕЛА НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

„Животот пее и плаче“ / "Gülüp Ağlayan Hayat" (1955), „Деноноќија“ / "Günlügeceli" (1957), „Отаде каменот“ / "Taş Ötesi" (1965), „Ѓулчичекхана“ / "Gülçiçekhane" (1974), „Розариум“ / "Çiçekhane" (1985), „Ѓулдин“ / "Güldin" (1996), „Ѓулпат“ / "Gülyol" (2003), „Ѓулкарпа“ / "Gülkaya" (2009), „Ѓултепе“ / "Gültepe" (2010), исе неговите поезии издадени на македонски јазик. Со исклучок на делата „Животот пее и плаче“, „Отаде каменот“ и „Ѓултепе“, кои се издадени само на македонскиот јазик, останатите дела се преведени и издадени напоредно и на македонски и на турски јазик. Во последното споменато дело, исклучок прави песната „Битката кај Кузгунџук“, која што Емин ја напишал на турски јазик за време на еден негов престој во Истанбул, истата е преведена на македонски и сместена токму во ова негово дело. Овде ќе ја споменеме и неговата збирка поезија насловена како „Поезија“, во која поетот направил избор на 18 песни од дотогашните негови дела. Истата е издадена во 2007 год. од страна на Друштвото на писатели на Македонија.

3.1. „Животот пее и плаче“ (1955)

„Животот пее и плаче“ е првото дело со кое Емин настапи на турската книжевна сцена во Р. Македонија. Своето издание го има доживеано во 1955 год. во книгоиздателството „Кочо Рацин“. Оваа Еминова книга заедно со „Деноноќија“ и „Ѓултепе“ прави исклучок во неговото творештво, бидејќи се издадени единствено на македонски, односно немаат свој превод на турски јазик.

Поезиите во ова дело го означуваат и откриваат почетокот на поетот, односно го отсликуваат неговиот секојдневен живот, љубовта, надежта, тагата и болката. Тој ни пренесува дел од неговите најискрени, интимни чувства, соништа и копнежи.

Сите сме минувачи на улиците, и го коваме ритамот нивни, некои од разделби, а некои за средби. Уличната врева не престанува, луѓето се туркаат, купуваат, возовите да ги стигнат итаат. Секој би се пронашол во

сликата на секојдневие, која Емин на многу едноставен и сликовит начин ја прикажува во ова негово дело. Читајќи ги неговите стихови, невозможно е да не се забележат, да не се почувствуваат скромноста и едноставноста кои Емин ги поседува. Силна е неговата верба во новиот почеток, во новата надеж, да не се мисли на минатото, да се гледа кон иднината. Според Емин, она што нè прави луѓе не е во знаењето, погледот или пак во љубовта ретка, туку нашите секојдневни грижи и болките без болка. Затоа тој ќе рече:

„Појди некаде кај што е сè сал голема НУЛА

Зашто така полесно може да се иде потаму во животот“

(Животот пее и плаче, стр.12)

Понатаму, Емин ни дозволува да бидеме сведоци на најинтимното и најскриеното нешто во душата и срцето негово, каде што никој нема право да насре ниту да допре. Тоа е загубата на првиот син која станува веченнепребол во неговиот живот:

„Не гаснат лесно очите жедни да ја смешат

Својата рана со животот. Животот удира.

Животот боли.

...

Синот наш не сакаше да ги склопи очите зашто

сè уште не бев му рекол 'Сине' ! ниту оно го

докрајчи зборот 'Мама' !

(Животот пее и плаче, стр.16)

Само песната може да раскаже за вечноста на споменот! Поетот е согласен да го напуштат и златните залежи на утрата, и насмевката, и денот, и секое утро, само нека ја има песната која ќе го чува и раскажува споменот за нечие око што ќе згасне во просторот и за тагата што ќе плаче по него. Емоцијата доминира низ сите овие редови и стихови, а тие претставуваат најава и надополнување за делото што следи. Истите мотиви се преплетуваат, прошируваат, надградуваат, се дорекуваат.

3.2. „Деноноќија“ (1957)

Ништо не е покарактеристично за оваа лирика на Илхами Емин од зборот *секојдневие*. Секојдневие на еден мал човек во овој голем свет, на сите обичности околу и во него, на возбуди и немири. И овој пат Емин одлучил да ни ја отвори душата своја, да ги сподели со нас чувствата свои за болката од минатото, за неговиот син првенец... Секавањата на малиот Октајче, целосно го обземаат поетот, во секој предмет од одајата, каде и да се сврти тој го гледа синот свој. Тој чувствува нешто живо, нешто негово во одајата и затоа „Тивко ја отвора вратата“ :

„Чекам и сфаќам -

почнува самоката.

Тивко ја прибирам косата.

Разбирам -

има нешто од тебе живо во овие предмети,

во оваа одаја, прозорецот, влажните сидишта.

Има нешто вечно скриено од тебе во светлината

дојдена и недојдена.“

(Деноноќија, стр.8)

Строга тишина настапува кога црното око на смртта кое отсекогаш било вљубено во живиот корен на луѓето, ќе дојде да игра со играчките во детска количка. А што друго би можела да донесе црната игра на смртта освен кука која бавно умира и очи кои капат пред порти...

Во ова дело поетот, најголемо место им отстапува на децата. Тој често мисли на нив, на детските соништа, погледи, играчки, зошто плачат, зошто боледуваат, зошто тажат. Емин ги споменува сите мајки и татковци, овде, или под некој арапски шатор, во една степа или под ескимска ледена стреа, кои во себе кријат по една тага. Чувствува немир во душата и грижа за децата чиј што сон илјадници бомби го нарушуваат и за татковците кои денес плачат над својот син, над својот спепелен дом.

Поетот, постојано претура по спомените, оди во далечините каде што се скриени осамотените минути, а часовите се избледени и изодени. Во неговото поетско срце има цела армија живот, но и скриена болка во цвеќето, птицата и дрвјата. А мислите пак, му набабруваат посакувајќи и своите грижи, насмевнати облачно и без насмевка да може да ги испие со чашите во малите кафеани.

Ова Еминово дело, во кое спомените навираат е полно со секавања, длабоки чувства и емоции, а македонската читателска публика има можност да допре до длабочините на душата на овој поет. „Деноноќија“ своето издание на македонски јазик го доживеала во 1957 година.

3.3. „Отаде каменот“ (1965)

Личните чувства на поетот и неговиот внатрешен свет се мотивите кои предначат во оваа збирка поезија. За тоа како животот знае да биде и убав но и горчлив, за загубениот оган младешки, за болеста наречена тишина што душата ти ја зафаќа...

Како и во двете претходни дела на Емин кои ги обработивме и овде забележуваме песни од секојдневниот живот на поетот. Тој ни ги пренесува неговите чувства и погледи кон животот и човечката судбина, за тоа дека животот понекогаш е горчлив а некогаш благ, како постојат и ноќи и утра, и раѓања и умирања.

И интернационализмот како мотив е присутен во неговите творби, а тоа најдобро го согледуваме во неговата песна „Растот на најмалите“, каде Емин вели дека пред да заспие посакува по еднаш да се роди и да ги запознава луѓето од сите престолнини и да ги потсети за цената на нивните спокојно заспани тела. Во последните стихови од оваа песна, Емин се задржува на децата од далечната Африка и им посакува мирен сон:

*„Со моите најбели соништа
децата на Африка да ме имаат кај себе
додека спиеш да ги откријам
последните желби
на светот
сакам.“*

(Отаде каменот, стр.39)

Не изостанува и чувството на патриотизам, кое Емин длабоко во себе го гаи. Во творбата „Песна на чистото небо“, поетот се осврнува на Јуруците и неговиот роден крај, односно ни го претставува селото Калузлија- Калузлија југословенска македонска радовишка како што тој ја нарекува. Родната земја и нивјето се населени во неговата душа. Сосе раце, и очи, и глас нивјето живеат во него, и по некој детски опинок заборавен постојано го потсетува на детството заборавено во мирисот на таа земја. Неговиот свет е клунот на сината птица, лебот на орачот кој в рани зори е буден земјата да ја ора, негов свет се и возовите кои многу средби и разделби донеле.

Отаде каменот е третото по ред Еминово дело издадено на македонски јазик. Поезиите, во него, се претставени напоредно и на турски и на македонски јазик. Во 1965 година, македонската читателска публика имаше чест да се запознае со оваа негова збирка поезија.

3.4. „Ѓулчиликхана“ (1974)

Еден од водечките извори кои ги негува идејниот и душевен свет на овој поет, без сомнение е и турско-исламската култура во кој што е роден, потоа мулти-идентитетната и културна средина на Балканот а како резултат на тоа се конфликтите, разорот и миграцијата. Како и во другите краишта на Македонија, така и во источна Македонија со ширењето на исламот се формира и повеќе видови муслимански секти меѓу кои во источна Македонија доминирала сектата "Мељамија". Основен мотив за зближување меѓу припадниците на оваа секта бил симболот трендафил. Илхами Емин, читајќи ги подоцна литературните творби со мотиви од исламскиот мистицизам од другите автори, ги зел првите стихови од песните на следните автори врз кои создал свои четириесет песни собрани во збирката „Ѓулчиликхана“: Хоџа Ахмед Факих, Сиваци Сејад Хамза, Султан Велед, Ѓулшехри, Ефлаки Деде, Ашик Паша, Елван Челеби, Кајгусуз Абдал, Саид Емре, Јунус Емре, Несими, Ебу Хамид, Хаџи Бајрам Вели, Ашикоглу, Акбијик Султан, Ак Шемседин, Ешрефоглу Руми, Кемал Уми, Ибрахим Тенури, Мухидин Долу, Џемали Халвети, Абдурахим Тирси, Фејзи, Кајгусуз Абдал Сараџи, Чираци Мискин, Ашик Ахмед, Абдул Муса, Балим Султан, Кизил Дели Али Султан, Шах Исмаил Хатаџи, Календер Абдал, Мухидин Абдал, Ибрахим Уми Синан, Вахаб Уми, Азми, Зелими, Кул Хусејин, Ламекани, Факир Една и Адила Султан. Овие реченици кои што Емин ги позајмил од најголемите мистични поети, ни се уште еден доказ за значајното место што му го отстапува на овој мотив. Па така можеме да кажеме дека, Илхами Емин не е само поет на розата, тој е поет и на мистичните стихови.

Основен симбол на неговите песни е трендафилот; според идеологијата на сектатата "Мељамија" не треба да се прави разлика меѓу богатиот и сиромашниот, ниту пак по национална, верска и јазична припадност. Напротив, треба да се сакаат и меѓусебно да се почитуваат со помош на божјата љубов

Ѓулчичек го создаде јазикот, Кон мојата Ѓулчичекхана се насмевна, Кажи трендафил црн трн ли, Секој брат од Трендафилија Трендафилко се вика, Со сите трендафилверници против топовите, се само дел од насловите на песните во ова дело, а од нив откриваме дека љубовта која ја симболизира трендафилот е најзастапениот мотив во него.

„Ѓулчичекхана“ содржи вкупно 40 песни, претставени паралелно на македонски и турски јазик. Своеото издание на македонски јазик го доживува во 1974 год. во издавачката кука „Култура“-Скопје.

3.5. „Розариум“ (1985)

Розариум е следното дело со кое Емин ја збогати македонската книжевна сцена. Со сопствен превод од турски на македонски јазик во 1985 год. ова дело стана достапно за македонската читателска публика.

Песните под наслов *Ѓултекин* или *Во потрага по небо*, *Ѓулкилич* или *Песната на последните планини*, *Ѓулчичек* или *Ластовичка по ластовичка собирана пролет*, *Ѓулчичекхана* или *Љубовта на поетот*, *Ѓулверџин* или *Утрешината на розите*, *Ѓулземја* или *Тајната на розата*, *Ѓулдете* или *Гранките на далечините*, *Ѓулбавча* и *Македонија* се песни кои содржат љубов.

Овде ќе го споменеме податокот дека по Втората светска војна турските поети во Македонија своите први творештва ги објавувале во заеднички книги, а темите кои ги обработувале воглавно биле војната и одбраната на татковината. Но, со понатамошниот развој на нивната книжевност индивидуалните чувства на поетите почнале да го заземаат местото на овие теми. Љубовта како тема достигнала голем подем. Сето она што го гледале околу нив, поетите го сметале со вредност и карактеристика на минатото. Правеле споредба помеѓу старо-ново или минато-сегашност. Делото *Розариум* на Илхами Емин е убав пример за оваа состојба. Во овие песни забележуваме моменти на надеж, среќа и љубов

Друг значаен мотив кој Емин го вреднува, а ние го среќаваме во овдешната негова поезија е фолклорот. Фолклорот зазема значајно место во турската книжевност на целиот Балкан. Таков е случајот и во Р. Македонија. Јуруците кои што живеат во југоисточна Македонија (од кои потекнува и поетот Емин) и денденешен го заштитуваат. Тие на некој начин останале затворени кон надворешните влијанија. Една од најчестите народни песни која многу често се употребува кај нив „Каранфил сув мој товар е“ е само еден пример кој Емин ни го посочува овде:

*„каранфил сув
мој товар е а
твој корен
посилен од џин
пожеден од пиле“*

(Розариум, стр.15)

И патриотизмот како мотив е застапен во ова негово дело, а тоа го забележуваме во песната *Македонија* каде што поетот ја искажува својата љубов кон татковината, кон родното место, земјата на розите, како што тој ја нарекува. Со неа ги споделува и радоста и тагата, и копнежот и раната. Длабоко во душата го допираат црните солзи на Плачковица, и крвавите утра на Караманов...

Во стихови ја забележал и љубовта кон неговото родно место. Тој посакува да оди во дивите кории каде што е скриено неговото срце, да остане таму и да им завидува на љубовта на птиците и сверовите. Тука е и тајната на розата, односно на неговата Ѓулземја, за која болат сите откинати рози и заминати птици и луѓе, откривајќи ни притоа и еден јуручки обичај:

*„мојве јуруци кога станувале акинџии
и кога заминувале во сефери
нивните мајки
амајлии ми сошивале
в пазуви
со грутка земја од коренот на
розата во дворот
и се додека ја чувале земјата со
роза
ни куришум ги фаќал ни сабја
ги сечела
во тоа мајките цврсто верувале“*

(Розариум, стр.29) истакнувајќи ги повторно значењето на розата.

3.6. „Ѓулдин“ (1996)

Емиграцијата на турскиот народ од овие простори, по балканските војни е мотив кој се протега скоро низ сите Еминови дела. Еден таков пример е и ова дело, во кое тој ги критикува и осудува сите оние кои заминале и ја напуштиле својата родна гротка. Според него, оној кој ќе го напушти своето родно место и ќе го заборави мајчиното млеко, тој прави грев што не може да се опрости.

“ваквото неверство

е многу скапо

каде и да одиш

не ќе најдеш спокој.” - вели тој.

Мистицизмот како главна одлика на турската книжевност, е еден од водечките мотиви и во творештвото на Илхами Емин. Љубовта, почитта, меѓусебното разбирање, толеранцијата како главни одлики на мистицизмот се нешта кои Емин длабоко ги почитува, пред се поради фактот што и неговиот татко бил еден од нејзините претставници на овие простори. Меѓу другото во ова дело ги среќаваме и песните со посвета кон неговата сестра Фахрије, кон Џенгис Бекташ и Софија Џацева.

Стихозбирката „Ѓулдин“ од турски на македонски јазик е препеана и издадена во 1996 год.

3.7. „Ѓулпат“ (2003)

Како што може да се забележи од насловот на ова дело, Емин, и овојпат пишува во знакот на розата. Примарното место ѝ е отстапено нејзе и на се што таа симболизира, на совршенство на душите, на срцето, љубовта. Така во ова дело поетот своите песни ги именува како: *Ѓулпепел*, *Ѓулсолза*, *Ѓулрамица*, *Ѓулсвезда*, *Ѓулконак*, *Ѓулсабја* и се разбира *Ѓулпролет* во која проткајува емоционална поврзаност кон селото на неговиот дедо Мехмет Ага - с. Злеово.

Моќта на розата е многу голема, за *ѓулсолзата* еве, Емин вели дека е вода лековита, *ѓулзнамето* пак е вечно зелен миг што не вене, создадено за споделување на радости и болки, а не за паради и слави. Тој упатува и поздрав додобронамерните патници, до *ѓулпатниците*. Емин и во ова негово дело ни ја пружа можноста да ги слушнеме најдобрите етички поуки изречени од најголемите и најзначајни ликови на турската култура. Како пример можеме да ги посочиме зборовите на најголемиот мистички поет Мевљана, кој вели:

„Не фали се со својата облека“, на што Емин надополнува:

„Потруди се облеката да се фали со тебе“.

Во овој мистичен поглед Емин продолжува:

„Секој сопствената смрт ја живее на Мевлид,

назад нема, имај го тоа предвид,

толку се смалуваме што при последниот здив

Создателот ни вели: 'Не, не се бега од нив'.

(Ѓулпат, стр.89)

Не помалку важен мотив како во целокупното Еминово творештво така и во оваа збирка е миграцијата, која оставила длабок печат како врз нејзините жртви така и врз поетите. Тој е многу возбуден од овие преселби, жали за напуштените села и планини, но истовремено е и критички настроен кон оние што заминале и ги напуштиле своите родни краишта извршувајќи со тоа изневера за која би требало прошка да бараат. Патриотизам, посебно чувство кое се искажува како емотивна и активна приврзаност кон својата татковина, како љубов и копнеж спрема родниот крај и одбрана на својата земја. (Аго, 1989:203) Патриотизмот како мотив заема исклучително важно место во ова Еминово дело. Поетот гаи длабоки патриотски чувства кон неговото родно место - кон пределот на *ѓулдервишите*:

Не исчезнува родот на оние кои дури и стаорци хранат,

таквите од сите видови благодарности се бранат,

од овој свет тие небаре перепутки ќе летнат,

но ретки се оние кои таков предел ќе сретнат.

(Ѓулпат, стр.43)

Оваа збирка поезија во која се преплетуваат мотивите на патриотизам, емиграција и розата своето појавување на македонската книжевна сцена го доживеала во 2003 година, издадена од страна на издавачката куќа „Макавеј“ - Скопје.

3.8. „Поезија“ (2007)

„Поезија“ е збирка поезија издадена во 2007 год. од страна на Друштвото на писатели на Македонија. Поетот направил избор на 18 песни од дотогашните негови дела.

3.9. „Ѓулкарпа“ (2009)

Оваа книга е издадена по повод 80-годишниот јубилеј на Илхами Емин, а тоа го дознаваме од поговорот за книгата, напишан од Д-р. Кирил Темков. Својата статија со наслов „Универзалната личност на Илхами Емин“, Д-р. Темков ја започнува со следниве зборови:

„80-годишниот јубилеј на Илхами Емин, голем поет, преведувач, културен деец во разни области (фолклорот, театарот, филмот, радиото, издаваштвото), помошник министер за култура, генерален директор на Турско-албанскиот театар, прв одговорен уредник на списанието за култура и уметност „Сеслер“ (Гласови), го прославуваат и Република Македонија и Република Турција.“ (Темков, 2009:155)

Своето издание го доживува во 2009 год. од страна на здружението за уметност и култура на живеење „Дијалог“, а под покровителство на Министерството за култура на Република Македонија. Песните се претставени најпрвин на турски а потоа и на македонски јазик, преведени, се разбира од неуморниот Емин.

Првиот дел од оваа книга е насловен „Чудесие“, исто така и првата песна во него, преку која Емин не потсетува на човечките вредности:

*„ако кога и да е
го почувствуваш топлиот мирис
на лебот од пријателот знај
тоа е чудесие
кое може да се случи
во најтежок миг
небаре ангел да те посети
и рече
не заборавај го лебот на пријателот
зашто тој поскапоцен е од златото“*

(Ѓулкарпа, стр.6)

Во првиот дел се наоѓаат 33 песни, некои од нив се новосоздадени, додека другите ги среќаваме и во претходните дела на поетот.

„Таткото на Лејла Ханум“, „Копавата чавка“, „Дервишка пештера“, „Миразот на еден дервиш Меланија“, „Под чинарот“, „Дервишот и убавицата“, „Душата на Серсем Али Баба“, „Непознат глас“, „Паша во Призрен“, „Жарптица“, „Крајот на Кара Мустафа Паша“, „Време пред или по јајцето“, „Просветлено катче“, „Ибн Ружд“, се нараторски песни кои со себе носат важни историски пораки од османлискиот период, за султаните, пашите, јаничарите.

Еве на пример, преку песната „Крајот на Мустафа Паша“, Емин ни раскажува за истоимениот везир кој вршел должност во времето на османлискиот султан Авци Мехмет. И покрај големите успеси што ги постигнал во Османско-полската и Османско-руската војна, сепак неговото име е поврзано со опсадата на Виена и по разочарувачкиот резултат, тој бил погубен.

Понатаму, забележуваме дека, извор на инспирација при создавањето на овие песни се и големите творечки имиња на: Али Шиир Неваи, Ибн Ружд, Омер Хајам, Јесеви, Кајгусуз Абдал, Шејх Галип, Јунус Емре, Мевлана. Мисловната големина на овие мудреци, како и љубовта кон Бога, кон човекот, толеранцијата, почитувањето како главни одлики на мистицизмот претставуваат друга водечка сила во неговото творештво. Текињата како главни центри каде што се развивало ова учење, се среќаваат и на нашите простори. Па така, во песните на Емин, ги забележуваме и етичките поуки што ги упатуваат претставниците на мистицизмот во Македонија. Пример за тоа е и песната „Ќазим Баба од Ѓаковица за нашето утре“, односно Ќазим Баба кој дејствувал во Арабати текето во Тетово.

Во насловот „Дервишка пештера“ пак, се крие горливата рана на Емин, како и на сите Турциод овие простори. Оваа песна е наменета за неговиот роден крај, за градот Радовиш и над него извишената планина Плачковица, за миграцијата кој што ги остави сираци земјата, полињата, која што гори и душата ја стега со секој негов поглед кон тоа место. Од неа не се погодени само луѓето, туку и животните, и природата.

Вториот дел од книгата „Ѓулкарпа“, е наречен „Ѓулчичекхана“, а во него се наоѓаат веќе познатите примери од претходно издадената истоимена книга.

„Ѓулкарпа“ е насловен третиот дел од оваа книга на Емин. Во него е прокнижена само една, долга песна која во себе сокрива многу епски мотиви, односно претставува продолжување на епската традиција на Турците. Оваа песна претставува една приказна полна со болка и пролеани солзи бидејќи во неа е опишана миграцијата на јуруците од планината Плачковица. Преку овој еп, Емин ни раскажува за времето кога оваа планина се нарекувала Ѓулпланина, за тоа време кога „секој нејзин камен на роза личел“, „на секое нејзино дрво пееле безброј птици“ и „свонците од илјадата црни кози на далеку се слушале“. Но, и за тоа како заминале нејзините чеда, за небото кое без птици и орли останало, за нејзиниот крик и вик по нејзините „небаре монистри волшебни сини очи на јуручките убавици“:

*„еј вие мои синови и внучиња јуручки
по сите страни
на светот појдете
и еден по еден камењата од мојата
света Ѓулкарпа
вратете ги“*

(Ѓулкарпа, стр.147)

Последниот дел од оваа книга го носи името „Тихување“, а во него, поетот ни ја дарил истоимената песна. Од стиховите во оваа песна, забележуваме дека поетот се простува од убавите, птицосрцеви, розолики луѓе и на секој од нив им испраќа по една црвена роза за незаборав, истакнувајќи дека и по смртта, на другиот свет се дарува роза. Розата и незаборавот, поврзани со личните чувства, исполнети со љубов кон пријателите и овој пат се истакнуваат во прв план. Како и во повеќето дела, негов главен мотив е розата, симбол на љубовта, на мирот, на почитувањето. „Песните во „Ѓулкаја“ мирисаат на љубов, таа е еден еп посветен на планината Плачковица“, вели Емин. Таа претставува рефлексija, одраз на исламската духовност на Турците кои што живееле на овие простори, притоа додавајќи дека при творењето на овие песни, инспирацијата ја добивал од најзначајните личности во големата турска култура, Али Шиир Неваи, Недими, Ибн Ружд, Омер Хајам, Јесеви, Кајгусуз Абдал, Шејх Галип, Јунус Емре и Мевлана.

„За мене поезијата има универзална вредност. Секој мој ден започнува и завршува со поезија- вели Емин. Без јадење би можел да издржам еден месец, но без поезија ниту еден ден. И последната песна од мојата книга „Ѓулкаја“ сведочи за тоа“, додава тој. (Ѓурел, 2016:91)

3.10. „Ѓултепе“ (2010)

Ѓултепе (Ридот на розата) е следното поетско остварување на Илхами Емин кој досежно и естетски вредно ги има задолжено и турската и македонската литература.

Оваа книга своето издание го доживува во 2010 година, објавена е од страна на „Галикул“ од Скопје, во едицијата *Поезија*. Како што спомнавме и претходно, единствен исклучок во оваа книга прави песната „Битката за Кузгунџук“, која што е напишана на турски, а потоа препеана на македонски јазик. Поетот, своите песни во ова дело ни ги има претставено во три дела, односно обработува три различни теми. Во првиот дел наречен *Ѓултепе*, преовладуваат неговите сеќавања за родното место испреплетени со многу интересни случки од секојдневниот живот. Емин ги носталгични чувства кон родниот Радовиш, затоа и во оваа книга користи прилика да ни каже за тоа. Чувството на топлина во градите, неизмерна небаре детска радост и возбуда при секое негово минување крај ридот наречен Пилавтепе, што тој го нарекува „Ѓултепе“. Овој рид за него значи незаборав, за оние што загинале при негова одбрана, за оние што отпатувале и на пустош и самотија го осудиле. Преку поетските творби од првиот дел на „Ѓултепе“, стануваме сведоци на секојдневни и несекојдневни, вообичаени и невообичаени случки од животот на поетот. Преку нив ја запознаваме и неговата сестра Фахрије, и ќерка му Билге и неговите многубројни другари, пријатели, познаници.

Вториот дел од книгава е наречен *Животната филозофија на јурук Осман*. Од содржината на песните доаѓаме до заклучок дека всушност поетот се нарекува јурук Осман. А овде, сите песни водат кон најчесто обработуваната тема - јуруците. Нивниот живот, навики, верувања и миграцијата која поетот ја карактеризира како најлошото нешто што може да му се случи на еден народ и неговиот роден крај.

Преку песната „Клетвата на напуштените овчарски кучиња“, поетот повторно ни дава на знаење дека од миграцијата не биле погодени само оние кои решиле да останат овде, туку и целата природа, и животните, во овој случај нивните кучиња кои некогаш им биле верни чувари, а сега напуштени, сами, без корка леб и принудени да им станат дружиници на дотогаш нивните најголеми душмани - волците. Емин, многу

сликовито и ефективно ни го пренесува тоа чувство на тага, на осаменост, прашувајќи се притоа, како ли можеле да заминат, зошто не биле достоини да останат овде, да се борат и да си ја одбранат родната грутка. Во творбите што следат, Емин се секава на многу настани од неговото детство, односно од годините поминати во Радовиш. Една негова вообичаена прошетка крај реката Вардар на 18.јуни 2010 год. му навратила многу спомени од минатото. Имено, шетајќи крај Вардар, еден свештеник му посакал *добровечер*, а Емин бил пресретнат од овој несекојдневен поздрав, што и не е толку важно во споредба со тоа дека поздравот бил упатен кон иноверник, иако за него постои единствен Господ Бог, кого тој на својот јазик го нарекува Алах и тој единствено знае кој е вистински верник, а кој не. Овој настан кај него предизвикал наплив на емоции, секавања и копнеж по минатото, а Емин не е сигурен дека уште еднаш би можел да доживее нешто слично. Затоа тој веднаш одлучува овој настан да го забележи на хартија, па да ни раскаже за пријателството на неговиот татко Рифат, кој бил оца и попот Чаракчиев од Радовиш, потоа за честувањето на празникот Велигден, за коледарската песна што го будела на божиќното утро, која и ден денес ја памети, за сосетката Милка Чевркова, која меѓу првите одела да им честита Бајрам...

И третиот дел од ова дело на Емин, наречен *Заминавте во нас* протекува во знакот на секавањата, но овојпат, поетот се секава на луѓето кои биле дел од неговиот живот, но заминале од овој свет. На мајка му Шефије, на татко му Рифат, на неговиот најдобар другар од детството Илија Котев, Илија Симеонов, на школскиот другар Тихо Најдовски, на академик Милчо Ристов, на Петре Андреевски...

Многу често во неговото творештво среќаваме песни посветени на неговите родители. Но овој пат Емин ги опејува во разделбата. Разделбата со мајката е горка и тешка разделба ко жив оган што пече, а за неа Емин вели:

„при разделба
подобро е мајката
да не ја гледаш в очи
зошто ко на жив оган
да се испечеш
можеш“

(Ѓултепе, стр.66)

Некои периоди во животот оставаат длабоки траги кај луѓето. Еден таков период е и детството. Кога ќе се спомене овој период, првото нешто што му доаѓа на ум на Емин е неговиот најдобар другар Илија Котев. Незаборавањите мигови поминати со него, верната преданост што постоела меѓу нив двајцата и меѓу нивните фамилии, заедничкото честување на празникот *Ѓурѓовден*, Емин посакал да ги овековечи, така што им отстапил место во ова негово дело.

ЗАКЛУЧОК

Како заклучок можеме да кажеме дека Емин длабоко жали за напуштеното родно место, за секое едно парче земја од тој крај, како и за неговите најблиски луѓе, кои повеќе не се со него. Со ова дело Емин уште еднаш ни дозволи да бидеме сведоци на неговата емотивна душа. Илхами Емин - вредниот поет којшто строен стои пред неговите дела. Дела, полни со чувства и емоции со кои тој тргнува кон творење, а со тоа се истакнува како оригинален, зрел и автентичен литературен уметник.

Илхами Емин е уметник чијшто плоден книжевен опус вбројува многу поетски наслови за деца и возрасни, досежно и естетски вредно ги задолжил како турската така и македонската литература.

БИБЛИОГРАФИЈА

- [1] Аго, А. (1989). *Литературата на турската народност во Социјалистичка Република Македонија од 1944-1984 година*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје: необјавена докторска теза.
- [2] Котева, И. (2018). *Поетското творештво на Илхами Емин објавено на македонски јазик*, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип: необјавен магистерски труд.
- [3] Челик, М. (2009). *Критичка анализа врз детските раскази од турската литература на првата воена генерација во Македонија*, необјавена докторска теза.
- [4] Çelik, M. (2003). *Makedonya Türk Çocuk Edebiyatının Birinci Kuşak Yazarları*. Gostivar: Hikmet, journal of Scientific Research.
- [5] Emin, İ. (2011). *İlhami Emin'in Anıları Balkanlar ve Türkler*. Hazırlayan: Rifat Emin Sipahi. İstanbul: Mitos Yayınları.

- [6] Gürel, Z. ve Gürel, R. (2016). *Gülkaya İlhami Emin:hayatı-sanatı-eserleri*. Üsküp: Yeni Balkan.
- [7] Karahasan, M. (1995). *İlhami Emin'in Türkçe İlk Kitabı*. Eleştiriler - Üsküp.
- [8] Kaya, F. (1992). *Yugoslavya'da Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*. İstanbul.
- [9] Kaya, F. (1994). *Şiirimizin Gelişme Yolu*, Seçme Yazılar. Üsküp: Birlik Yayınları.